

A szegedi idegenforgalomban foglalkoztatottak végzettségének térbeli jellemzői

KULCSSZAVAK: emberi erőforrások, képzettség, vendéglátás, Országos Képzési Jegyzék

ABSZTRAKT: Az idegenforgalmi szektorban az emberi tényező kiemelt szerepet kap. A turizmus élőmunka-igényes szolgáltatás, amelynek minősége nagymértékben függ a turisztikai termék előállításában közreműködő személyek szaktudásától, nyelvtudásától és rátermettségétől. A szegedi turisztikai szektorban dolgozók végzettségét vizsgálva világossá vált Szegednek és Budapestnek mint képzési központoknak a jelentősége. Az ezredforduló óta megszorodott – országos és regionális szinten is – az idegenforgalmi és vendéglátó főiskolai és egyetemi képzések száma. A Dél-Alföldön kialakult az az idegenforgalmi képzési öv, amely – mondhatni, a szegedi egyetemi és főiskolai idegenforgalmi képzés ellenpólusait alkotó – Hódmezővásárhely, Orosháza, Békéscsaba és Gyula intézményeire épül, s szerepe fontos Szeged turizmusának humán erőforrás-utánpótlásában is.

„Minden turizmussal kapcsolatos tevékenység az emberi kapcsolatokon nyuszik.”

(Lengyel Márton)

Bevezetés

A kutatásban célul tűztük ki egy széles körű turisztikai kínálattal rendelkező történelmi nagyváros idegenforgalmi szektora humán erőforrásának vizsgálatát és a szektorban dolgozók térbeli és időbeli jellegzetességeinek feltérképezését. A vállalkozói szféra szereplőinek kutatását számos jelenség nehezítette: „az idő pénz” szemlélet, a konkurenciaharc, a piacipozíció-féltés, a szakmai féltékenység és az általános bizalmatlanság. Viszont a jelen tanulmány egyik szerzőjének a helyi idegenforgalomban eltöltött több mint egy évtizedes munkássága során sikerült olyan kapcsolati hálót kialakítania a szegedi idegenforgalmi szektor szereplőivel, amely elbírta egy ilyen mélységű kutatást.

¹ Mihály Péter Dániel, főiskolai adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szakképzési, Távoktatási és Továbbképző Központ

² Sümeghy Zoltán, térképész, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szakképzési, Távoktatási és Továbbképző Központ

A kutatás elején az alábbi kérdések fogalmazódtak meg bennünk, amikre választ szeretnénk volna kapni:

- Hol szerezték idegenforgalmi-vendéglátó végzettségüket a szegedi turizmusban dolgozók?
- Képzési szintek alapján mely településeken szerezték idegenforgalmi-vendéglátó végzettségüket a szegedi turizmusban dolgozók?
- Melyek azok a főiskolai és egyetemi szintű oktatási intézmények a Dél-Alföld régióban, amelyek képzési helyként még nem jelentek meg a 2012-es kutatásban?
- Válthat-e Szeged a főiskolai és az egyetemi szintű idegenforgalmi-vendéglátó képzés oktatási központjává a Dél-Alföld régióban?

Irodalmi áttekintés röviden

Az idegenforgalom a munkaigényes tevékenységek összessége (ICEG EC Ágazati elemzések 2006). Egyik tulajdonsága a jelentős élőkommunikációs igény, különös tekintettel a turisztikai szolgáltatások erősen személyes jellegére és technikai helyettesíthetőségének korlátozott voltára (Dávid–Jancsik–Rátz 2007). A turizmus fejlesztését gátló tényezők között első helyen a nem megfelelő szakembergárda és a nyelvismeret hiánya áll (Hanusz 1996).

Az idegenforgalmi szektorban az emberi tényező kiemelt szerepet kap. A turizmus élőkommunikációs szolgáltatás, amelynek minősége nagymértékben függ a turisztikai termék előállításában közreműködő személyek szaktudásától, nyelvtudásától és rátermettségétől. Az idegenforgalomban dolgozók képzettségének fontosságát Sívó Tamás a következőkben hangsúlyozza: az idegenforgalmi versenyképesség, a humán erőforrás szakmai kompetenciái olyan paraméterek, amelyek nélkül a tárgyi és az anyagi tartalmakat nem lehet hatékonyan felhasználni. A természeti, az épített környezeti és infrastrukturális feltételek fontossága és sürgőssége mellett nagyobb súlyt kell helyezni a szakmai kompetenciák és a sokirányú nyelvi képzettség fejlesztésére. Ezek nélkül a magyar turizmus egyre inkább lemarad a napjainkban egyre növekvő európai versenyben (Sívó 1996).

Azok a települések, amelyek nem rendelkeznek történelmük során kialakult turisztikai látványossággal, csak úgy tudnak az idegenforgalomból részesülni, ha hosszú távú célokat tűznek ki, amelyeknek a megvalósítása – többek között – a megfelelő emberi feltételek megteremtésével lehetséges (Huber 1996). Az idegenforgalom számára tehát az emberi erőforrás jelentősége kiemelkedő, napjainkra egyre jobban felértékelődik.

A kutatás menete

A szegedi idegenforgalom humán erőforrás-kutatásának nehézségét elsősorban a helyi idegenforgalmi szektor vállalkozásainak és szolgáltatóinak behatárolása jelentette. A szakirodalmi áttekintést követően a felmérésben azokat a turisztikai vonzereőre építő szolgáltatókat, a helyi idegenforgalom elsődleges és másodlagos szuperstruktúrájának tagjait, a helyi utazási irodákat, valamint azok munkavállalóit szólí-

tottuk meg, akik/amelyek Szeged turizmusához kapcsolódnak és a városba érkező turisták számára kínálják szolgáltatásaikat. Továbbá a szegedi lakosság utaztatását felvállaló helyi utazási irodák dolgozói is véleményt nyilváníthattak, akik zömükben kiutaztatási tevékenységet folytatnak, de a helyiek számára mégis a szegedi idegenforgalmi élet meghatározó szereplői.

A munkánkban bizonytalanságot okozott, hogy egy-egy szegedi vállalkozásról nehéz volt megállapítani, vajon tevékenységük az idegenforgalomhoz és vendéglátáshoz kapcsolódik-e vagy sem, mivel szolgáltatásaikat a helyi lakosság és a turisták egyaránt igénybe veszik. Ennek eldöntésében segítségünkre voltak a következő kiadványok, weboldalak és a helyi idegenvezető-klub tagjainak ajánlásai:

- A Szeged és Térsége Turisztikai Nonprofit Kft. évente megjelenő, ingyenes kiadványai: Szeged Információ és Szegedi Programajánló.
- A helyi idegenforgalmi vállalkozásoknak a szegedi Tourinform-irodába eljuttatott promóciós kiadványai.
- Somorjai Ferenc (2002): Szeged útikönyv. Medicina Könyvkiadó Zrt.
- Apró Ferenc–Péter László (2009): Szeged útikönyv. Grimm Kiadó.
- A Guide-Inform Hungary Club Idegenvezetők és Országjárók Dél-alföldi Egyesülete tagjainak ajánlása.
- Magyar Utazásszervezők és Utazásközvetítők Szövetségének adatbázisa.
- Az Invitel-telefonkönyvben szereplő szegedi utazási irodák jegyzéke.
- <http://tip.szegedvaros.hu/start.php> (Szeged város és a Tourinform Szeged hivatalos honlapja).

Ezek alapján és ezt követően került sor a kapcsolatfelvételre a helyi vállalkozásokkal. A kutatás 2012-ben folyt, ennek során a szegedi idegenforgalmi szektorba tartozó vállalkozások munkavállalóit szólítottuk meg. Az adatgyűjtés kérdőívek segítségével történt. A felmérés során a szegedi idegenforgalmi humán erőforrás tagjait általános demográfiai információk mellett végzettségről és továbbképzésről, nyelvtudásról a külföldi munkavállalási célú migrációról és azok célországairól kérdeztük. A jelen munka a végzettséghez kapcsolódó kérdéskörrel foglalkozik. Az adatok kiértékelése IBM SPSS statisztikai program felhasználásával történt.

A kutatási eredmények

Az Országos Képzési Jegyzéket (OKJ) a szakképzésről szóló, többször módosított 1993. évi LXXVI. törvény vezette be, mely tartalmazza az állam által elismert szakképesítéseket (1. táblázat). Az OKJ 2009-ig évente a szakképzésért és felnőttképzésért felelős miniszter rendeleteként került kiadásra, a szakképzésért felelős miniszterrel egyetértésben. 2010-től az OKJ kormányrendeletként jelenik meg (nive.hu 2012).

Az 1. ábrán azok az idegenforgalmi és vendéglátó-végzettséget nyújtó oktatási intézmények települései jelennek meg, ahol a szegedi idegenforgalmi szektorban dolgozók alapfokú vendéglátó-végzettségüket szerezték. Ebben a kategóriában csak a vendéglátószakmák szerepelnek, a cukrász, a pincér, a szakács és a panziós-falusi vendéglátó.

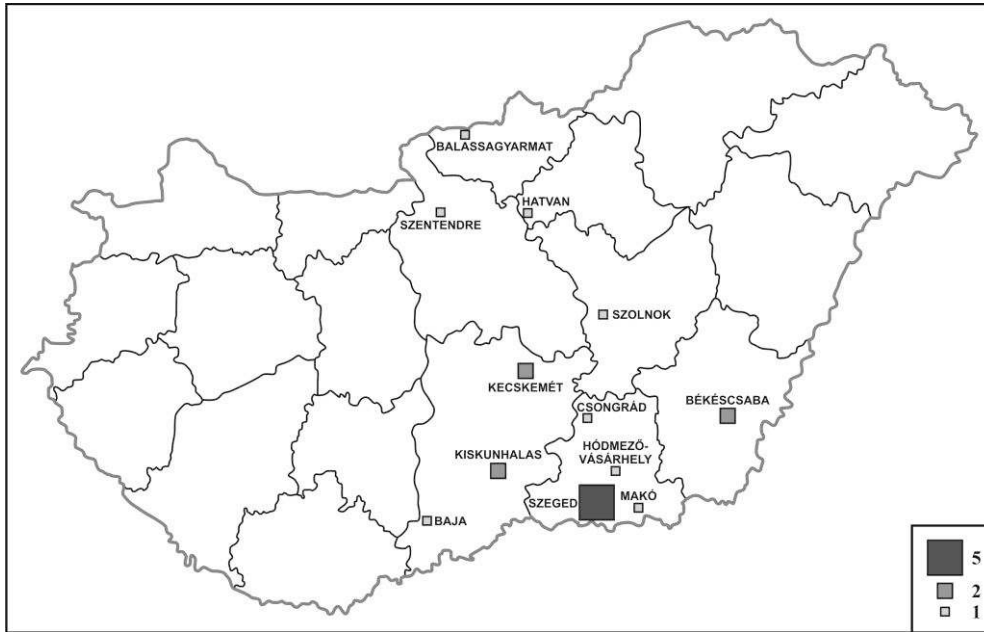
1. táblázat. Idegenforgalmi és vendéglátószakmák Országos Képzési Jegyzéke

A szakma megnevezése	Iskolai előképzettség	Vendéglátás/ Idegenforgalom	A szakma nyelvvizsga- követelményei	Képzettségi fok
Cukrász (1993) ¹	8 általános	Vendéglátás	Vizsgán szakmai id. nyelv használata	Alapfokú végzettség
Panziós, falusi vendéglátó (1995) ¹	8 általános	Vendéglátás	Vizsgán idegen nyelven kommunikálni	Alapfokú végzettség
Pincér (1993) ¹	8 általános	Vendéglátás	Vizsgán idegen nyelven kommunikálni	Alapfokú végzettség
Szakács (1993) ¹	8 általános	Vendéglátás	-	Alapfokú végzettség
Élelmezésvezető (1993) ¹	Érettségi	Vendéglátás	-	Középfokú végzettség
Hosztész (2006) ¹	Érettségi	Idegenforgalom	-	Középfokú végzettség
Vendéglős (2006) ¹	Érettségi	Vendéglátás	-	Középfokú végzettség
Protokoll- és utazás-ügyintéző (2006) ¹	Érettségi	Idegenforgalom	Alapfok, C típus	Emelt szintű végzettség
Szállodai portás, recepció (1993) ¹	Érettségi	Idegenforgalom	Vizsgán szakmai idegen nyelv használata	Emelt szintű végzettség
Idegenvezető (1997) ¹	Érettségi	Idegenforgalom	Középfok, C típus	Emelt szintű végzettség
Vendéglátó szakmenedzser (1997) ¹	Érettségi	Vendéglátás	Vizsgán idegen nyelven kommunikálni	Felsőfokú, iskolarendszerű
Idegenforgalmi szakmenedzser (1997) ¹	Érettségi	Idegenforgalom	Vizsgán idegen nyelven kommunikálni	Felsőfokú, iskolarendszerű

Zárójelben az OKJ-be kerülés évszáma.

Forrás: Nemzeti Munkaügyi Hivatal Szak- és Felnőttképzési Igazgatóság Országos Szakképzési Jegyzéke (https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=297)

1. ábra. Alapfokú idegenforgalmi és vendéglátó oktatási intézmények

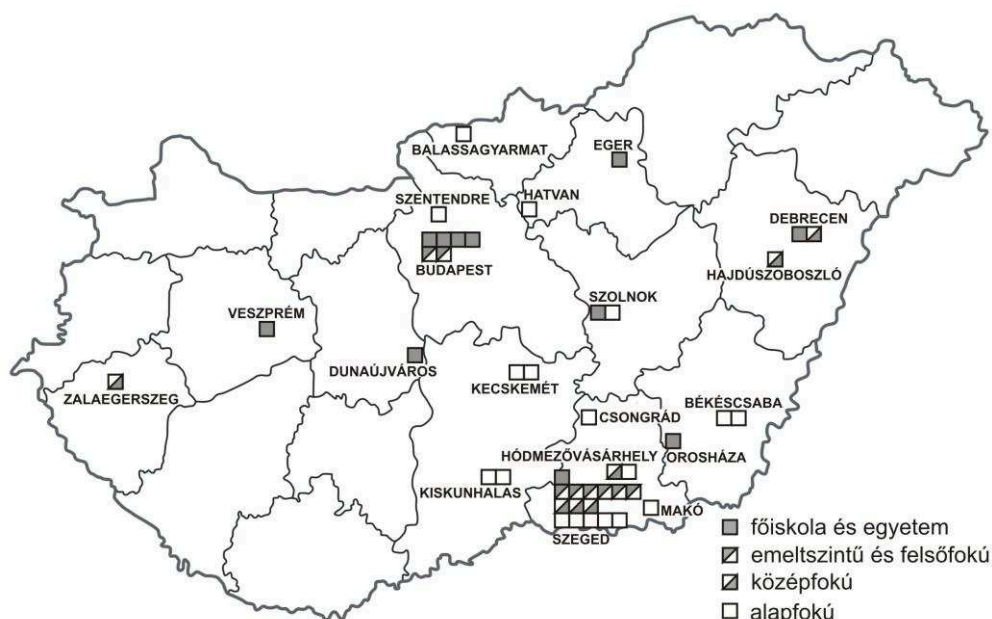
Forrás: Mihály P. kérdőíves felmérése (2012) alapján szerkesztette Sümeghy Z. (2013)

A válaszadók zöme szegedi oktatási intézményekben szerezte a középfokú OKJ-s végzettségét. Második helyen Hódmezővásárhely állt. A többi vidéki helyszínhez (Debrecen, Hajdúszoboszló, Zalaegerszeg) alacsony esetszám tartozott. Ebbe a kategóriába a következő OKJ-s szakmák tartoznak: élelmezésvezető, hosztesz, vendéglős. Érdeemes kiemelni, hogy előfordul olyan gyakorlat, amikor az emelt szintű idegenvezető-képzéssel összevonva egy képzésen belül képeztek hoszteszeket is

Az emelt szintű és felsőfokú idegenforgalmi és vendéglátó-szakképzés helyszíne egyértelműen Szeged. A helyi turizmusban ilyen végzettséggel rendelkezők döntő hányada Szegeden szerezte végzettségét. A fővárosban két, míg Baján egy iskola képezte a szegedi turizmusban dolgozókat. Az utóbbi két városra alacsony esetszám jellemző. Ebbe a kategóriába az emelt szintű végzettségű idegenvezető, protokoll- és utazás-ügyintéző, valamint a felsőfokú idegenforgalmi és vendéglátó-szakmenedzser szakmák tartoznak.

Az idegenforgalmi és vendéglátó-felsőoktatás magyarországi központja egyértelműen Budapest. A szegedi idegenforgalmi szektorban dolgozók 4 fővárosi főiskolán és egyetemen szereztek felsőoktatási végzettségüket. A vidéki egyetemekre, főiskolákra túlnyomórészt az jellemző, hogy idegenforgalmi-vendéglátó szakközgazdászképzést nyújtottak a szegedi turizmusban dolgozók számára. Erre példa Dunaújváros, Debrecen, Eger és Szolnok. Szeged viszont bizonyos mértékben „kakukktojás”, ugyanis csak a szakirányos és mesterképzésben jelenik meg az idegenforgalmi képzés, a geográfus szak keretein belül (2. ábra).

2. ábra. Összesített térkép az idegenforgalmi és vendéglátó oktatási intézményekről

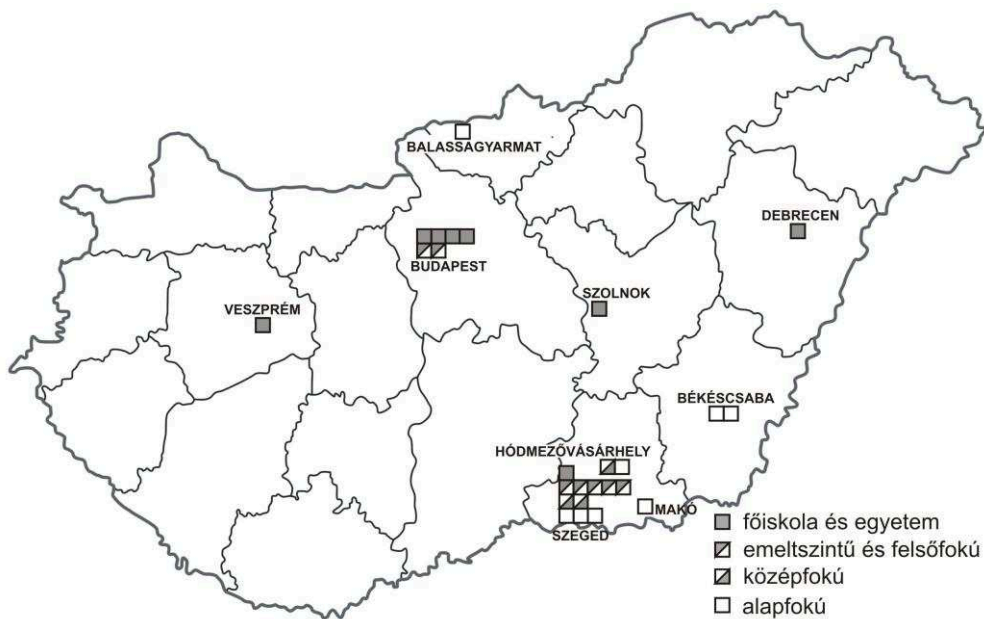

Forrás: Mihály P. kérdőíves felmérése (2012) alapján szerkesztette Sümeghy Z. (2013)

Az egyetemi és főiskolai szintű idegenforgalmi és vendéglátó oktatási intézményeknél külföldi iskolák is megjelentek. Mindösszesen egy-egy személy válaszolta azt, hogy szakirányos végzettségét külföldön szerezte. Az egyik válaszadó a dániai University College of Northern Denmarkon *nemzetközi vendéglátás* szakon szerezte szakirányos végzettségét; a képzés Aalborgban folyt. A másik személy az angliai Middlesex Universityn szerzett *turizmus és vendéglátás menedzsment* szakon diplomát; ebben az esetben Londonban folyt a képzés. Az összesített térképről egyértelműen kitűnik Szeged dominanciája – kivéve a felsőoktatási képzésnél. Ebben az esetben Budapest a központ. Alapfokú képzettséget nyújtó iskolák közül Csongrád megye városai emelkednek ki. Emellett a Dél-Alföld régió többi megyéjének 2-3 települése jelenik meg a térképen. A vidéki egyetemek alacsony esetszámmal rendelkeznek. A legmagasabb képzési kategóriában Budapest dominanciája jellemző (3. ábra).

A szegedi születésűek körében Csongrád megye oktatási intézményei a legnépszerűbbek az alapfoktól a felsőfokú OKJ-s képzésig. Az egyetemekenél és főiskoláknál a fővárosi intézmények és a Szolnoki Főiskola jelenik meg magas esetszámmal, míg a többi vidéki felsőoktatással rendelkező városnál alacsony (1-2 fős) esetszámmal találkozunk.

3. ábra. Idegenforgalmi és vendéglátó oktatási intézmények helyszínei a szegedi születésűek körében

Forrás: Mihály P. kérdőíves felmérése (2012) alapján szerkesztette Sümeghy Z. (2013)

Az idegenforgalmi szakemberképzés csúcsát a főiskolákon és egyetemeken folyó oktatás jelenti. Az ezredforduló óta megszorodott – országos és regionális szinten is – az idegenforgalmi és vendéglátó főiskolai és egyetemi képzések száma. Erre a fejlődésre jó példa a Dél-Alföld régió.

Az SZTE Természettudományi és Informatikai Kar (TTIK) a geográfusképzés keretében kínál idegenforgalmi szakirányt hallgatói részére 2001 óta. A legkiválóbb hallgatók idegenforgalmi tudományos pályáját a – mesterképzést követően – a Földrajzi Doktori Iskola idegenforgalmi területe segíti.

2004 szeptemberében Békés megyében a Kodolányi János Főiskola Orosházi Oktatási Központja kezdte meg működését. 2004 óta idegenforgalmi szakmenedzserképzés folyik, míg 2006-ban a közgazdász turizmus-vendéglátás alapszakot távoktatásban indították.

A Szent István Egyetem gyulai Egészségtudományi és Környezet-egészségügyi Intézete Magyarországon elsőként, míg Európában elsőként indította be 2006-ban a hétszemeszteres egészségturizmus-szervező alapszakot (BA).

2009-ben a békéscsabai Tessedik Sámuel Főiskola a Szent István Egyetembe integrálódott. A gödöllői egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának kihegyezett képzési helyszínévé vált a korábbi békéscsabai főiskola. Még ugyanabban az évben vendéglátás-idegenforgalom alapszak indult, animációs szervező menedzser és konferenciaszervező menedzser szakiránnyal.

2011 szeptemberében – a korábban kötött együttműködési megállapodás alapján – a Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola hódmezővásárhelyi kihelyezett tagozatán turizmus-vendéglátás alapszakot, s emellett felsőfokú szakképzés keretében idegenforgalmi és vendéglátó-szakmenedzser szakot is indított (Mihály 2011).

Az ezredforduló óta a régióban elindult képzések közül egyedül az idegenforgalmi szakirányú geográfusképzést végeztek jelentek meg a 2012-ben végzett reprezentatív felmérésben.

A Szegedi Tudományegyetem (SZTE) képzési kínálatában két idegenforgalmi szak szerepelt 2012-ben: az idegenforgalmi szakirányos geográfusképzés és a felsőfokú OKJ-s végzettséget nyújtó idegenforgalmi szakmenedzserképzés. Az utóbbi képzésen – amelyet az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar indított a 2000-es évek elején – csak kifutó évfolyam tanul.

Úgy gondolom, hogy az SZTE-n belül a Gazdaságtudományi Karnak kell(ene) felvállalni az egyetemi szintű idegenforgalmi és vendéglátóképzés, hiszen a felmérés alapján az egyetemi végzettséget igénylő munkakörökbe legtöbbször vendéglátó-idegenforgalmi szakközgazdász képesítéssel rendelkezőket vesznek fel. Mivel Szegeden a felsőoktatási idegenforgalmi képzési struktúra egyoldalúvá vált, így a hódmezővásárhelyi és a Békés megyei oktatási intézmények lépéselőnyre tettek szert – teljesen megérdemelten – széles skálájú képzési kínálatukkal.

Következtetések

A tanulmány két kutatási témára épült. Egyrészt bemutatta a szegedi idegenforgalmi szektorban dolgozók szakképzettségét biztosító oktatási intézmények térbeli pozícióit. A felmérés az oktatási intézményeket képzési szint szerint, valamint a turizmusban dolgozó szegedi születési helyűek szemszögéből vizsgálta. Mindkét esetben jól látható volt Szeged és Budapest jelentősége. Figyelmeztető viszont, hogy a válaszadók közül mindössze ketten szerezték szakképzettségüket külföldön – nyugat-európai egyetemeken.

Másrészt a tanulmány az aktuális főiskolai és egyetemi szintű idegenforgalmi és vendéglátóképzést érintő változásokat is felvázolta. Ennek eredményeként meghatározható egy Szegedtől északkeletre kialakult idegenforgalmi képzési öv, melynek tagjai – mondhatni a szegedi egyetemi és főiskolai idegenforgalmi képzés ellenpólusai – Hódmezővásárhely, Orosháza, Békéscsaba és Gyula.

IRODALOM

- Aubert A. 2006. *Magyarország idegenforgalma: szakkönyv és atlasz*. Cartographia Kiadó. Budapest.
- Dávid L.–Jancsik A.–Rátz T. 2007. *Turisztikai erőforrások. A természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása*. Károly Róbert Főiskola. Gyöngyös.
- Fóti K.–Németh M. 2002. Magyar állampolgárok munkavállalása az Európai Unió tagállamaiban, az 1990-es években. In: Illés S.–Lukács É. *Migráció és statisztika*. Budapest. 2002/1.